

บทที่ 2

วิธีการวิจัย

การวิจัย เรื่องพฤติกรรมแสวงหาบริการสุขภาพ ของผู้ป่วยที่ใช้บริการการแพทย์แผนไทย ในจังหวัดปัตตานี ครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาในเชิงลึก ในบทนี้ ผู้วิจัยได้เสนอวิธีการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่าง แบบแผนการวิจัย เครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะแยกกล่าวตามลำดับ ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง

การบริการการแพทย์แผนไทยในจังหวัดปัตตานี ส่วนใหญ่จะให้บริการการรักษาแบบผสมผสานกลวิธีการรักษาต่าง ๆ ได้แก่ การนวด อบ ประคบ และการใช้ยาสมุนไพร (ยกเว้นร้านขายยาแผนโบราณ) ตั้งอยู่ในเขตเมือง เขตเทศบาลอำเภอ และเขตชนบท สามารถแบ่งประเภทการให้บริการเป็น 3 ประเภท คือ สถานบริการภาครัฐ องค์กรเอกชน และการบริการของแพทย์แผนไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สถานบริการภาครัฐ ได้แก่โรงพยาบาลที่มีบริการการแพทย์แผนไทย มีจำนวนทั้งหมด 7 แห่ง คือ โรงพยาบาลโคกโพธิ์ โรงพยาบาลปะนาเระ โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชสายบุรี โรงพยาบาลหนองจิก โรงพยาบาลยะรัง โรงพยาบาลยะหริ่ง และโรงพยาบาลทุ่งยางแดง

2. ที่ทำการองค์กรเอกชนที่ให้บริการการแพทย์แผนไทย จำนวน 3 แห่ง คือ สมาคมแพทย์แผนไทยจังหวัดปัตตานี ชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมหมอพื้นบ้าน สำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อำเภอเมือง และสาขาของชมรมตั้งอยู่ที่โรงเรียนสมเด็จพระหลวงพ่อทวดวัดช้างให้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

3. แพทย์แผนไทยที่ให้บริการสุขภาพในจังหวัดปัตตานีประมาณ 30 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากผู้ป่วยที่ใช้บริการการแพทย์แผนไทย ในสถานบริการสถานบริการการแพทย์แผนไทยจังหวัดปัตตานี ได้กำหนดเกณฑ์พิจารณาสถานบริการ เพื่อให้ครอบคลุมทุกแหล่งบริการดังนี้

1. เป็นสถานบริการที่ให้บริการการรักษาแบบผสมผสานกลวิธีการรักษาต่าง ๆ ได้แก่ การนวด อบ ประคบ และการใช้ยาสมุนไพร

2. สถานบริการประกอบด้วย ภาครัฐ องค์กรเอกชน และเอกชน
  3. ที่ตั้งสถานบริการ ประกอบด้วย สถานบริการเขตเมือง เขตเทศบาล และชนบท
  4. เป็นสถานบริการที่มีชื่อเสียง เพราะสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย
- ผู้วิจัยได้เลือกสถานบริการ แบบเจาะจงตามคุณสมบัติดังกล่าว ได้แก่

1. สมาคมแพทย์แผนไทยจังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นตัวแทนสถานบริการการแพทย์แผนไทยในเขตเมือง และเป็นตัวแทนของสถานบริการขององค์กรเอกชน จากจำนวนองค์กรเอกชน ที่ให้บริการการแพทย์แผนไทย ในจังหวัดปัตตานีทั้งหมด 3 แห่ง

2. โรงพยาบาลโคกโพธิ์ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นตัวแทนสถานบริการเขตเทศบาลอำเภอ และเป็นตัวแทนของสถานบริการของรัฐบาล จากจำนวนโรงพยาบาลที่ให้บริการการแพทย์แผนไทยทั้งหมด จำนวน 7 แห่ง

3. สถานบริการของหมอเน จิตมณี อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี เป็นตัวแทนสถานบริการเขตชนบท และเป็นตัวแทนของสถานบริการของเอกชน จากจำนวนแพทย์แผนไทยที่ให้บริการสุขภาพประมาณ 30 คน

และเนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมของผู้ที่ใช้บริการการแพทย์แผนไทยกลุ่มตัวอย่างที่จะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจึงต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ในการใช้บริการการแพทย์แผนไทย จึงต้องเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้บริการการแพทย์แผนไทย
2. สามารถตอบคำถามได้ด้วยตนเอง
3. ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย และอนุญาตให้มีการติดตามเยี่ยมบ้าน

โดยกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง สถานบริการละประมาณ 10 ราย หรือจนกว่าจะมีข้อมูลที่เพียงพอ เชื่อถือได้

แบบแผนการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการแสวงหาบริการสุขภาพ ของผู้ป่วยที่ใช้บริการการแพทย์แผนไทยในจังหวัดปัตตานี เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายการแสวงหาบริการสุขภาพตามวัฒนธรรมของประชาชนเอง โดยกำหนดกรอบการศึกษา เรื่อง การอธิบายเกี่ยวกับความเจ็บป่วย ประกอบด้วย สาเหตุในการป่วย การเริ่มป่วย ปัญหาจากการป่วย ความรุนแรงของการป่วย ระยะเวลาการป่วย การรักษา และปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการการแพทย์แผนไทยหน่วยที่ศึกษา ได้แก่ ผู้ป่วยที่ใช้บริการการแพทย์แผนไทย จากสถานบริการ 3 แห่ง คือ

สมาคมแพทย์แผนไทย จังหวัดปัตตานี โรงพยาบาลโคกโพธิ์ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
และสถานบริการของหมอเน จิตมณี อำเภอมาฆอ จังหวัดปัตตานี

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยเรื่องพฤติกรรมการแสวงหาบริการสุขภาพ ของผู้ป่วยที่ใช้บริการการแพทย์แผนไทย ในจังหวัดครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเป็นการศึกษาในเชิงลึก ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้เครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมด้วยตนเอง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในจุดที่สำคัญ คือเป็นสมาชิกสมาคมแพทย์แผนไทย จังหวัดปัตตานี เป็นนักเรียนแพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรม และเข้าอบรมหลักสูตรการนวดไทย เพื่อทำความรู้จัก คຸ້นเคยกับผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการการแพทย์แผนไทย จากการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะทำให้เข้าถึงข้อมูลในการวิจัยได้ง่าย สะดวกในการเก็บข้อมูล และได้สร้างแบบสังเกต โดยมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ เวลา สถานที่ ผู้อยู่ในเหตุการณ์ กิจกรรมที่ทำ ผลการสังเกต

2. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ในการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลในการเลือกใช้บริการการแพทย์แผนไทย

3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยสร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เกี่ยวกับ

3.1 คำอธิบายเกี่ยวกับความเจ็บป่วย

แบบสัมภาษณ์คำอธิบายเกี่ยวกับความเจ็บป่วย สร้างขึ้นตามโครงสร้างกรอบแนวคิดของของไคลแมน, ไอส์เซนเบอร์ก และกูด ประกอบด้วย สิ่งที่ทำให้ป่วย เวลาป่วย ผลของการป่วย ความรุนแรงในการป่วย ระยะเวลาในการป่วย วิธีการดูแลตนเอง การเลือกการรักษา การหวังผลจากการรักษา ปัญหาสำคัญที่สุดที่เกิดขึ้น สิ่งที่ก่อกวนในการเจ็บป่วยครั้งนี้

3.2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการรักษาพยาบาล

แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล ประกอบด้วยการดูแลสุขภาพตนเอง ปัจจัยที่มีผลในการเลือกบริการการแพทย์แผนไทย และประสบการณ์การใช้บริการการแพทย์แผนไทยในครั้งนี้

วิธีสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีวิธีการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

1. การเตรียมตัวของผู้วิจัย

การเตรียมตัวของผู้วิจัย เป็นขั้นตอนที่จำเป็นและมีความสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้เตรียมตัวในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 ศึกษาความรู้เชิงวิชาการให้พร้อม โดยเตรียมความรู้เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย และพฤติกรรมแสวงหาบริการสุขภาพ ให้ครอบคลุมมากที่สุด เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมแสวงหาบริการสุขภาพของผู้ป่วยที่ใช้บริการการแพทย์แผนไทย ในจังหวัดปัตตานี แล้วนำคำหรือข้อความที่สำคัญมาจัดหมวดหมู่ข้อมูล เรียกว่า “ทำดัชนีข้อมูล” เพื่อความสะดวกในการดึงข้อมูลมาใช้ทำข้อสรุปชั่วคราว และข้อสรุปการวิจัยต่อไป (สุภางค์ จันทวานิช, 2540 : 44)

1.2 ศึกษาความรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิธีการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาให้ครอบคลุมปรากฏการณ์ที่ศึกษาให้มากที่สุด

1.3 การเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการแพทย์แผนไทย โดยสมัครเป็นสมาชิกสมาคมแพทย์แผนไทย จังหวัดปัตตานี สมัครเรียนเพื่อขอขึ้นทะเบียนผู้ประกอบการโรคศิลปะแพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรม ที่สมาคมแพทย์แผนไทย จังหวัดปัตตานี และเข้าอบรมหลักสูตรการนวดไทย 90 ชั่วโมงที่จัดโดยสมาคมแพทย์แผนไทย จังหวัดปัตตานี และนายกสมาคมเป็นอาจารย์ผู้สอน เพื่อทำความรู้จัก คู่้นเคยกับผู้ให้บริการและผู้รับบริการ จากการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลในการวิจัยได้ดีเพราะผู้ให้สัมภาษณ์ไว้วางใจผู้วิจัย และสะดวกในการเก็บข้อมูล

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์เจาะลึกผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

เพื่อศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลในการเลือกใช้บริการการแพทย์แผนไทย โดยมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เรื่องคำอธิบายเกี่ยวกับความเจ็บป่วย โดยใช้กรอบแนวคิดของโคลแมนไอส์เซนเบอร์ก และกู๊ด และเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง ประสพการณ์การใช้บริการการแพทย์แผนไทยครั้งนี้ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ ผู้ประสานงานการแพทย์แผนไทย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปัตตานี 1 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนไทย จังหวัดปัตตานี 2 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาที่จะวัด นำไปทดลองสัมภาษณ์ผู้ป่วยที่มารับบริการการแพทย์แผนไทย ของโรงพยาบาลทุ่งยางแดง จำนวน 5 ราย จดบันทึกและบันทึกเทป นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความครบถ้วน สมบูรณ์ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา แก้ไขปรับปรุงจนได้ข้อมูลที่ครบถ้วน แล้วจึงนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการประสานงานอย่างไม่เป็นทางการเป็นหลัก โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 การเข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันอย่างไม่เป็นทางการ

ผู้วิจัยได้เริ่มต้นเข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันการแพทย์แผนไทยอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2545 โดยเข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

1.1 สมัครเป็นสมาชิกสมาคมการแพทย์แผนไทย

1.2 เรียนแพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรมไทย

1.3 อบรมหลักสูตรการนวดแผนไทย

1.4 เข้าร่วมประชุมสัมมนาการแพทย์แผนไทย ของสมาพันธ์การแพทย์แผนไทยภาคใต้ การได้ร่วมกิจกรรมทำให้ได้รู้จัก คุณเคย สร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการการแพทย์แผนไทย เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล และสามารถเข้าถึงข้อมูลการวิจัยได้ง่าย

2. ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการ

ทำหนังสือแนะนำตัว และขอความร่วมมือในการให้เก็บข้อมูลวิจัยอย่างเป็นทางการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 ทำหนังสือออกจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ถึงโรงพยาบาลโลกโพธิ์ สมาคมการแพทย์แผนไทยจังหวัดปัตตานี และนายเน จิตมณี เพื่อ

ขอความร่วมมือในการวิจัย

- 1.2 นำหนังสือไปติดต่อกับสถานบริการด้วยตนเอง และชี้แจงเกี่ยวกับงานวิจัย
- 1.3 สังเกตระบบการให้และรับบริการ สร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้บริการ และผู้รับบริการ เพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะสัมภาษณ์
- 1.4 สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยเจาะลึกแบบไม่เป็นทางการ จดบันทึกเทปเสียงขณะสัมภาษณ์ และนัดหมาย วันเวลาในการเยี่ยมบ้าน ตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้บริการ และทำข้อสรุปชั่วคราว
- 1.5 สัมภาษณ์ผู้ป่วยที่บ้านเพิ่มเติม โดยทบทวนข้อมูลเพิ่มเติมให้ตรวจทาน และแก้ไข สังเกตสภาพความเป็นอยู่ และผลการรักษา
- 1.6 ตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ หลังเก็บข้อมูลโดยเร็วที่สุด ปรับปรุงสรุปชั่วคราว
- 1.7 ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลแบบ 3 เสา (Triangulation) ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบ 3 เสาด้านระเบียบวิธีวิทยาการ (Methodological Triangulation) คือ การตรวจสอบโดยใช้วิธีการในการรวบรวมข้อมูล ทั้งจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนาตรวจสอบกับผู้ให้บริการ
- 1.8 นำข้อมูลไปดำเนินการวิเคราะห์ เพื่อสรุปผลการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการตรวจสอบข้อมูล เลือกใช้วิธีการสรุปแบบอุปนัย ตามขั้นตอนดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2540 : 106 - 121)

1. จำแนกชนิดข้อมูล เปรียบเทียบความแตกต่าง และความสอดคล้องกัน
2. สรุปเป็นคำบรรยายเชื่อมโยงกัน
3. พิสูจน์บทสรุป โดยตรวจสอบบทสรุปจากดัชนีข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย
4. สร้างข้อสรุปงานวิจัย